

PLANINARSKI VJESNIK

BUDE BUDISAVLJEVIĆ : NA BJELOLASICI 1864

Otkad se u Zagrebu 1874. god. osnovalo „Planinarsko društvo”, sve to češće čitaš ili slušaš o lažnji živih prijatelja vjelebine prirode na planinu ili goru ovu ili onu. Razdragani što velikom draži uspona uz goljeti sure, što dalekim pogledom s tjemena zavičajnog gorja, vraćaju se smjeli hodci k domu svomu, pa pričaju topom riječi ili kite poletnim perom, što su sve vidjeli i doživjeli, kolike li su se naužili božjom rukom ispisane strahote i krasote.

Pred po vijeka nije u nas, u hrvatskoj našoj domovini, tako bivalo. Izim Torbara, Klekovskoga pa Vukotinovića i možda još koga prirodoslovca malo je naučnoj knjizi odanih trudbenika marilo, da upozna razne vrletne krajeve zavičaja svoga, a kamo li da bi se uspinjati išli uz one strme klisure i kose. Nije se to radilo ni u starom a ustavnom dijelu zemlje, nekmo li bi u pokojnoj Krajini, toj prepokornoj pušći — gadari u gospodljivoj ruci nebesitoga Beča. Pa ipak je, prem posve rijetko, bar ponegdje u gornjoj Krajini, kako sam od sad već davnih pokojnika davno slušao, odlazilo po koje društvene carskih časnika, da se ovoj ili onoj gori ili planini uspne na visoko tjeme, prijerice u Lici i Krbavi na kose i vrhove vrletnoga Velebita i poglednoga Kuka, ili bijesnog vjetrenjaka Urlaja ili sniježnog hranitelja Pôštaka, a onamo u otočkom kraju na visoku ravan Gole Plješvice ili amo, s ovu stranu drvarice Kapele, na debela rebra vještičega guma, starca Kleka. Sam se pak sjećam, da je godine 1863. u jesen ili možda nešto poslije tadašnjem pukovnik ogulinske pukovnije, Hyacinth Haasz, poveo nas desetak časnika preko Plaškoga, Jasenice i Saborskoga na bajna naša Jezera. Pa kad smo se sjećani nahodali tad još ponajviše neuredjenim puteljcima ili i priječacem okolo naokolo, a do mile se volje nagledali i prostrane vode i plahih joj skokova, i pravjeke šume i daleke s ledja Plješvice, onda smo se navratili u tadašnju lugarsku kućicu i ondje nešto založili, što bijasmo sami ponijeli, a i rujnem lozovinom osladili svoj boravak kratki.

Nego drugo danas ču da pričam, a to o uzlazu povelika broja ogulinskih časnika i nekih pozvanika iz susjednih pukovnija na Bjelolasicu, ljeti godine 1864., dakle pred dobrih 47 godina.

Danas se već u sav mah hvale naši planinari, kako im je zgodno poći do Mrkoplja i Begova Razdolja, pa se odanle uspeti hirovitoj „Lasici” na tjeme; ali mi smo drugim putem išli, i to starom cestom na Jasenak, a odanle vijugavim nu i strmim puteljcima, pa i bez njih gore na tjeme. Prije nego li ču o tom potanje, da čujemo, što nam knjige pišu, što li mlađi planinari kazuju o svojoj lažni s one sjevero-istočne strane.

U „Planinaru” za god. 1899. ima članak mnogo zaslужnoga Dragutina Hirca „Na Bjelolasici”, iz koga sam rad bar izvodice ovdje ponoviti, što nam i zanimljivo i poučno donosi: „U velikoj Kapeli, koja je duga 72, a široka 32 kilometra, prva je Bjelolasica, što se je najvišim vrhom istakla 1533 m visoka. S ovim vrhom svršili su Nikola Faller i Dragutin Hirc za ljetos svoje visoke uzlaze. Željeznicom se povezoše 27. kolovoza do Lokava, odnosno do Bukovca, otkuda krenuše na kolima lijepom šumom crnogorice preko Sungera u Mrkopalj. Drugoga dana u 5 sati u jutro odoše u Begovo Razdolje, najviše selo u domovini, jer leži 1000 metara nad površinom morškom. Od sela vodi put uzbrdice strmcem u goru na planinsku poljanu Okrugljicu, uzdiže se odavle do Dugačke poljane, a po treći se put nadigne tlo u Vrbovskoj poljani i dovede planinara pod Velike vrhove, otkale se bukovom šumom uzlazi na Bjelolasicu.

Prije bilaže taj uzlaz veoma tegotan s velike strmine; ali novo izgradjenim putem uzadije planinar bez velika napora za jednu uru.” itd.

U 8 sati bijahu oba na najvišoj točki Bjelolasice; ali ondje ih je dočekala tako žestoka bura, da na stijenama nijesu mogli ustrajati, a spustila se bila tako gusta magla, da ni 4 do 6 metara pred sobom nijesu vidjeli.

Cekali i čekali do jedanaeste; ali kako se ne htjelo ovremeniti, moradoše natrag, ostavivši Bjelolasicu u gustim oblastima. Kud svojom nogom kroči Dragutin Hirc, dakako da se nadje i ubere raznih bilina, pa tako se i ovaj izlet po njegovu nado sve ljubljenu folkloristiku povoljno svršio.

Toliko Hirc u našem „Planinaru”. U „Prirodnem zemljopisu Hrvatske”, stono je izšao god. 1905. od Hirc-Hranilovića, čita se na str. 471.—2. medju inim, kako s nekim vrhova Gorskoga kotara, naročito pak s Burnoga Bitoraja, za oči zapinju bijele stijene Bjelolasice, najvišega grebena u gluhoj Velikoj Kapeli, stono se pružila od sjevero-zapada k jugo-istoku, a istakla sa 3 kamena vrha, koji se bijele poviše mrkih šuma klekovine i kosodrvine. Za uzlaz se u knjizi zgodnima označuju dva mjesta, Ogulin i Lokve, i to iz Ogulina Rudolfom cestom preko Jasenka, a odanle kamenim planinskim kolnikom do Begova Razdolja; dok iz Lokava da vodi krasna cesta šumom crnogorice preko Sungera u Mrkopalj. Nu ovdje mi je istaći, da se god. 1864. još nije znalo za Rudolfov cestu od Ogulina do Novoga, jer je ova izgradjena deset godina poslije, a tako isto nije tada bilo niti još biti moglo kamenoga kolnika u Begovo Razdolje, već se iz Ogulina, kako ču poslije pobliže navesti, išlo s lijeva iza Kleka do Jasenka, a

odanle brdskim putem gore na Bjelolasicu. I u „Zemljopisu” navodi se za cijelo ne bez razloga, da je Bjelolasica „svojeglava”, pa da treba uhvatiti zgodno vrijeme, ako si rad, da s najviše točke segneš okom na daleko i široko.

Onda se nabrala, što je Dragutin Hirc već poredao u svom sprijed navedenom članku, naime: što se sve vidi odozgo s vrha Bjelolasice. Kad je jasno, čitamo u „Zemljopisu” — vidi se more s Kvarnerskim otocima (Krk, Cres, Lošinj), pa Klek, Velika Kapela i Velebit. U gorskom kotaru vidi se veliki Risnjak, Snježnik, Burni Bitoraj, Viševica; nad Kupom gledaš Kuželske ili Lazarove Stijene, a daleko tamo prema sjeveru slovenske planine s Triglavom. S jednoga vrha — vele, četvrtoga — vidi se Zagreb i zagrebačka gora s Medvednicom (Sljemenom).

Zanimljivo je, što se još spominje u toj knjizi, da na Bjelolasici imade dalekih prostora, koji su zarasli tako debelom travom, da čovjek stupa kao po blazini, a i to, što se ondje kaže, da je s poda druge i treće „spice” iskopano vrelo za nuždu, na kojem se napajaju srne.

Da je Bjelolasicu doista, kako se gore ističe, svojeglava te se hoće sreće, da na dan uzlaza uhvatiš zgodno vrijeme bez kiše ili magle, svjedoči i opis najnovijega uzlaza u „Vijencu” 1911. godine, gdje nam neumorni planinar, profesor Joso Pasarić, živim perom priča, kako je s društvcem složne braće preko Delnica, Mrkoplja i Begova Razdolja srećno stigao do na vrh planini, a kad tamo, vrh prekrila gusta magla, koja im je — eto ti nevolje! — priječila svaki vidik. I braća si vjeru zadala, e če doskora iznove, aii vedra dana obači onaj krasni kraj, da se naužiju i gorskoga zraka i krasna vidika. To im i ja srdice želim: srećno!

Sad da se vratim na glavnu žicu današnjega pričanja.

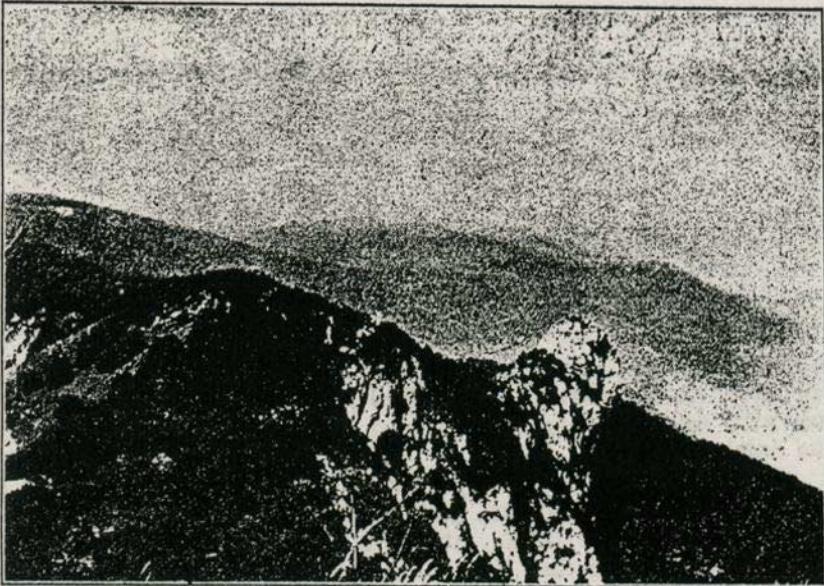
Ljeti god. 1864., kako sam već napomenuo, išao je pred Vidov dan povolik broj nas ogulinskih časnika i nekoliko drugova iz susjednih pukovnija na Bjelolasicu, dakle 10 godina prije nego li se je planinarsko društvo rodilo. Na poziv našega pukovnika došao je bio iz Karlovca general Wagner, a s njim su išli osim pukovnika Haasza, potpukovnik Došen, Likota od oka, čiji je dični bábo pod Moskvom vojевao, pa major Sabolić, rodom Virovac, onda tri kapetana i zapovjednika satnika u Ogulinu, Dubravi i Oštariji, a to Ratković Tone, Draženović Pepo i Vicković Tomo, pa natporučnik krajške uprave kod satnije ogulinske Frane Bačh, rijetka slika i prilika blaženoga razbora i mira (a rodjeni otac Kvaternikova praktičara oko Rakovice), i još nešto 30 drugova.

Prije podneva krenusmo iz Ogulina, pješice dàšto, starom cestom, što no se uzbrdice verugala kraj Turković-sela pa na lijevo mimo Kleka, te izbjala više Musulinskoga potoka kroz bukovu šumu na ovisoku ravan Bijelsko, s koje je već pucao vidik na Bjelolasicu. Odanle skrenusmo kroz jelovu šumu Snidavac pa uz nogu do šumskoga predjela Tisovca, a onda se spustisimo nešto malo pod nogu do u selo Jesenak. Kako se sve onuda zovu šume i brda i ravni, dašto da sam davno već zaboravio; ali mi je ime njihovo u pamet dozvao poštenjaković, koji onud sve na dlaku poznaje i znade. — U „Vijencu” iz god. 1880. br. 52. imademo opis kraja, a od ruke dičnoga pobratima moga Augusta Senoe, koga sam god. 1874. onud pa u Novi Vinodolski tada novo sagradjenom cestom vozio. Iz putopisne crticice Augustove „Preko Jasenka”, uvrstio sam prekrasni opis puta sve do toga sela u članak „Nekolike uspomene na Augusta Senou”, stono ga je donijelo „Hrvatsko Kolo” u trećoj knjizi god. 1907., pa nekud ne mogu, i ako bi te kako vrijedno bilo, da isti opis po drugi put ovdje baš ja prenesem. Nego hoću samo da ponovim njegove riječi o samom selu Jasenkou, gdje smo i noćili: „Lijepo je to seoce, kuće drvene istina, ali uredne i čiste, a pravilne kao po komandi, čovjek bi rekao, da su jučer na reportu bile kod kumpanije. I narod je dobar, čist, bistar, prometan. Ljudi kršni gorštaci pod crven-kapom, ženske duđuše manje lijepe, sve crnokose i crnooke, ali zdrave i krepke, dà, sav narod je tu pravi kremen.”

A sad da se vratim na naš hod god. 1864. Vodičem nam je još iz Ogulina bio tadanji narednik, ili kako narod govoraše „veljbaba”, sad već pokojni Sava Kosanović, rodom Jasenčanin, a praktici su nam dalje od Jasenka bili Savin brat Mâle, u tom selu krčmar, i kapural Gajo Mamula, takodjer iz Jasenka, obojica potonja još i danas živi i zdravi, a čvrsti poput tisovine.

Večeralo je društvo, ponesav dašto dobre hrane i boljega pića sa sobom, kod Mâle; ali i njegova je planinka dosta toga nimalo na odmet bila spremila. Ne pitajte, kako smo se smjestili, gdje li smo sve posjedali: ta u pô ljeta sjedneš gdje ti drago, a mladi ljudi baš i ne vole kao smetati velikoj gospodi, već se radije snadju i oko ognjišta, gdje ih domala stane življí žubor, a da ne moraju, stono vele, svaku riječ vagati, žvakati.

Popodugo bilo društvo na okupu, a onda mu valjalo poći na počinak. Svi smo dašto u selu noćili: gospoda u Mâle krčmara, a mlađi se pojopržili po tavanima na sijenu, neki bôme i kraj vatrice u polju. Tek nas nekoliko zapalo u graničarsku jataricu, pa kad stali razdragani i putem i večerom dobrom o štočem čavrljati, sjeti se nešto pukovnijski pobočnik Rade, te poteče da još neku stvarcu dojavi poglavaru. Kad pošao, skine Rade s ledja čuturicu rakije i po-

MALI KLEK

SNIMIO VJEK. CVETIŠIĆ

loži k zemlji, pa dok izmaknuo, a mi spremicu prinesemo k ustima, i prije nego li se on vratio, bijaše ova već prazna; baš nam je poslužila pred lijeganje! Pružimo se na sijeno, a u neke dodje pobočnik, pa prilegne i sam. U cik zore red je bio krenuti na put dalje. Kapural Gajo zovne, a mi poskačemo poput plahe zvjerke. Kad pred krčmu poštenoga Måle, al ti se naša velika gospoda već u sav mah razgovaraju. Pozdravimo po vojničku, a pukovnik zapita dragovoljno: „Nu, jeste li, djeco, dobro počinuli?“ — „Posve dobro“, u dušak odvratismo. Milo mu kao čuti dobre glase, pa će, okrenuvši se pobočniku svomu: „A kamo moja čuturica, hej?“ „Odmah, gospodine pukovniče!“ — odvrati Rade i pohita u naše nočište, još brže natrag doteče, te izruči glavaru spremicu. Ovaj će onako voljno, horno: „Nå, djeco, izvrsne šljivovice; šmrcnite, gucnite svaki po nešto; ali i ostaloj braći ostavite malko!“ A mi se, griskajući usne, zgleđamo. Pukovnik ponovi poziv i potrese čuturicom, pa će odjednom nekud zbumjeno: „Gospodine pobočniče, što ste mi ovo donijeli?“ „Čuturicu, gospodine pukovniče!“ ponizno se javlja Rade. „Då, vidim, vidim i ja, da je to moja čuturica, ali kamo rakija?“ Rade se ukočio, kao da si ga maljem po glavi dohvatio, pa će službenom rumeni u inače bledjušnom licu promrsiti: „Ja ne znam, gospodine pukovniče...“ a mi prasnemo u smijeh. Da što da se je inače strogi pukovnik sad i sam slatko nasmijao, a i general i ostala gospoda pračasnici, kad nas „Hyacinth von Grünwald“ stao tješiti: „Sad što će vam ja, djeco? Ne bijaše nočas posrkati, pa biste imali jutroš i to dobre kapljice; a ovako moja dobra volja ne pomože ni vama ni meni“. U to se već i ostali drugovi prikupili, a drago im bilo, da se nijesu na rakiju bolje popaštili. Nego grijeshak naš je krčmarica, Málina planinka, brzo ispravila, donesavši svoje baš dobre rakije. I tako se ovom šalom porazgalismo, te kano da smo se siti naspavali, krenusmo uzbrdice.

Vedro, krasno, a ma kao u Boga isprošeno ljetnje jutro. U nas mlađih penjaće voljice na pretek, a i visoka gospoda junački se drže. Kapitani Ratković Tone i Vicković Tome odnekle naručili domaće konje, pa se sa sedla, kad ustreba, podbačaju dugačkim štapovima, a kad navre velika strančina, žestok uspon, potonji bratac, ne znam za što, ali svakako od neke šale, svaki čas dovikuje svomu sedleniku: „î î, Todore!“

Iz Jasenka vodio je tada pješački put kroz Prisjeku, Tjesanac, Begova Vrata na brdo Mirkovicu i dalje do na Vrbovsku poljanu, okle se valjalo na vrh penjati. Za Prisjeku govorio je narod, da su je Turci raskopali, kad su na „Mrkoplje“ napadali, jer onuda vodi staza kroz samo golo višoko stijenje, a izgleda, kao da je tuj ljudska ruka svakako imala posla.

Neposredno podno samoga vrha prostiru se još omanje poljane, od kojih svaka ima svoje ime, kao i ona Mirkovačka pa Vrbovska. Za pravo se iz Jasenka najprije uzlazi prema sjevero-zapadu kroz omorikove gajeve na Begovu stazu, a onda se skreće prema Bjelolasici, te dobrahno uspinje na Begova Vrata i to izmedju jelovinom (crnogoricom) pošumljenih dvaju brda Šiljevače i Kormesača. Ovo mi rekoše, koji su potonjih godina onuda prolazili, te po tom bolje pamte i krajeve i nazive.

Od Jasenka pa do Vrbovske poljane trebalo je nogu na nogu dobra tri sahata, a odanle kroz jelovu šumu do na vrh planine mali sahat. Kako na Vrbovskoj poljani raste vrlo pitoma gorska trava (posve dobra kрма za marvu), rado se ondje ustavismo i podobro odmorimo u ugodnu razgovoru, začinjenu s nešto hladne hrane te i dobra pića. Kad poči put Vrhova dalje, e ljut te strmac sreta; nije druge, već daj veri se, penji se, napreži se, da ti oči skaču, a pod kraj da vidiš, ne bilo druge, već drug drugu pružaj desnicu, da se ovdje ondje uspne, a ne omakne.

Što bliže vrhu, šuma došla sve to kržljavija, one klisure pa vrelj, obrasle sve to rjedjim stabaljem, a na ovom mäšina se uhvatila.

MAGLA NAD LIČKIM POLJEM

SNIMIO VJEK. CVETIŠIĆ.

Na vrhu samom štrilje gromade bijelih stijena, a na jednoj vidjeli i izvor mali za plahe srne — tako rekoše. Izmedju glavice, zvane Bjelolasica, i Bijelih Stijena prama zapadu, ima dolinjak Bucalo, — pošumljen jelovinom i bukovinom, a više njega su Bijele i Samarske Stijene, sami čuni od kamena gigantskoga lika.

Evo nas, na mjestu smo, na trećem a najvišem vrhu, koji „kulom“ zovu. Dok mi onamo stigli, vješte ruke već podigle i zelenim lišćem okitile prostranu sjenicu. Popostadosmo znojni i umorni, ali nekud voljko nam dodje. Eno gle, na vedru se nebu sja sunašće jarko, sja, ali ne žari. Tren dva popomisliš: bi li sjeo i odmorio se; ali ne da srce, sjedati, željno oko kruži naokolo krugom drage hrvatske domaje. I trebalo je podobro vremena, dok se srce od naporna hoda ali i od dragotne bibavice nešto poprimirilo, bar toliko, da drug drugu kazati mogaše, koliko ga je očarala, obajala divota Božje prirode. Ponadesno eno pružila široka ledja drvarica Velika Kapela, pa u okrug, nagnuvši se nešto prema Vratniku, poprimakla rame jedno k divu Velebitu, a ovaj se otisnuo veljim gorjem daleko, daleko tja dolje do kršne Dalmacije. Amo opet ponabližu — bar se tako čini, kad omjeriš daleke strane prema Petrovoj gori i Plješivici — izbočio se starac Klek, pa nekuda mrk i osor, a debele glave, još debljega uzglavlja, zavagnuo na jednu stranu prema Ogulinu, do nas pako opružio omašnu trbušinu i grdesne krake, pod kojima kao da se naslagalo nekakovo kameno podstolje. — Treneš časom, da se odmoriš, ali ti se oku ne da mirovati; pa kad zirneš na drugu, na desnu stranu, dolje k sinjemu moru, što je optočilo kvarnerske otoke, podidje te neka bôlja, žigne te nešto i stegne pri pomisliti na mrku sudav našu, koja nas izodavna cijepa i još uvijek na razmaku drži od — rodjene rođenaste braće. Ta šta smo Bogu sakrivili — jekne ti u grudi — te nas huda nemilica i goni i bije: amo Istra, onamo gornja Krajina, niže nije Dalmacija, sve jedna te jedna krv, jedan narod, a tri uprave, što no svaka svoju kozu muze, svaka svoju kudjelu prede, na drugoj tari tke: ao tuge, ao štete grdne!

I htio nehtio, poteče ti nujno oko prema istoku, poviše Ogulina, a preko Dubrava daleko daleko, te kao da bi u polusutonu nazreti htjelo Zagreb bijeli. I jače ti zadršće srce u grudima, i s nova se iz nje protisne gorak jecaj: ao tuge, ao štete grdne!

Ili brajane misliš, da je ovo sada sjetna tužalica sijede glave? Varaš se, nebore, ljuto se varaš; jer pred malne pedeset godina, a djaku riječke Kurelčeve škole, morale su se baš ovake misli vrstii mladom glavom, ovakvi osjećaji jektiti u mladim grudima. Pa valja i to na um uzeti, da se baš onih godina pred naš uspon širom zemlje veliko doimao umni zbor prosvjetljenih rodoljuba u zemaljskom saboru, rodoljuba svijetla obraza, čije se je dično ime i u Krajini svako toliko časno spominjalo...

Dugo je potrajalo, dok se gledaoci pribrati mogahu, pa da opet mirnim gledom glednu na drugu sjevernu stranu, gdje no oku gode ponositi susjedi Bjelolasice, plahi vrhovi gorja, zvanoga Veliki Risnjak, Snježnik, Burni Bitoraj, Viševica, a preko njih daleko daleko drage slovenske planine s nebotičnim čeonikom Triglavom. Iz djačkih dana hoće da ti dušom zaromoni pojka ona „prelesna“ pjesmica sladjahnoga slovenskoga rijeka:

„Na jezeru bliz Triglava, čolnič plava sem ter tje...“

U kašnju ruku starija si gospoda dodavaju stakla za daleki gled, pripominjući otvrdom nijemštinom, što im na um dodje; neki se drugovi još uvijek, ali sad već dašto mirno, okreću, hvaleći bez prekida ljepotu gorskih vrleti; neki se opet voljko sjećaju, kako su ovim onim krajem od Kapele ili Velebita pa do Zagreba ono onda putovali ili na vojsku „marširali“. Na koncu se general, pukovnik i do njih činom najstarija gospoda polagahno k sjenici uputiše i u travu spustiše, a za njima se rado povedoše i mlađi.

Ne pobilo dugo, kad al eto posjeta, eto ti gospode iz „stare pa-

BURNI BITORAJ

SNIMIO R. ZIKMUNDOVSKI

SISOL

SNIMIO R. ZIKMUNDOVSKI

“rije”, sjevernih susjeda ogulinskoj pukovniji, posjednika Cuculića iz Mrkoplja, trgovaca Gebara iz Ravne Gore, Tomca iz Fužine i još nekoliko mladih pratileca. Radosno je društvo naše pozdravilo polažajnike, ljubezne, mile ljudi, kojima je vanredna prijazan umnoga generala i osobita susretljivost naše visoke gospode godila. I štano su nekad stari kordunaši znali reći, prosuo se „eglen amo, eglen tamo”, kad al ti se javiše, koji su s time posla imali, da je jelo gotovo, a društvo se priba u veliko kolo u okrug i do njega još jedno omanje. Svi se dadoše na ugodan posao, da što bolje založe i snagu okrijepi. U živu razgovoru brzo prolazi vrijeme, pa tako smo i mi „pod krov” slatko spremajući, što nam ponudiše, i znali i htjeli pripajucnuti, da prognavši glad i žedju pogasimo. Kad odjednom skoči na noge potpukovnik Došen, divne snage krasnik, visoka rasta, visoka čela, crna oka, golemlih brkova, pa će, ponukan slaborjemom pukovnikom, da pozdravi glavara generala, dašto njemački. Kao da je jučer bilo, sjećam se prve mu riječi: „Herr General! Ich bin ein geborener, ein verschworener Feind meines Vorgesetzten; ali takva brigadira, rijedak primjer umla, dobrote” i t. d. — Naravski, da su se, kad govornik dokonao, sa svih strana orili gronki poklici: „Živio” i da se skladno odpjevala stara naša stolna klanjalica: „Mnogaja”. Onda zaredale iz zbornih usta Došenovih kićene zdravice starijoj gospodi, a osobito topla milim gostima s prijeka. Wagner general vrlo je lijepo pokadio „stola ravnatelju”, a ovaj se onda ljubeznim pozdravljenjem sjetio i ostalih sustolnika, kola mladih časnika. Najednom će potpukovnik poimence pozvati najmladjega poručnika — „die jüngste Knospe des Regiments”, neka na pogledu divnih naših zavičajnih gora i dolova nazdravi hrvatskoj domovini.

Skoči momče na noge lagahne, hvati se lijevom rukom, valjda ni sam nije znao, rad šta — za pleter na vrh sjenice i stane, zakruživši okom naokolo, besjediti (onda se još u Krajini nije znalo za naslove: „presvjetli, velemožni i t. d.”), počevši od prilike ovako: „Velepoštovana gospodo! Kad želite, da s ovoga velebnoga vrha pozdravim ljubljenu majku, hrvatsku nam slavnu domovinu, ne mogu je zpodraviti, ne mogu joj nazdraviti inim, do li slatkim majčinim jezikom...” — Burni klici i poklici povlade, osobito od mladih drugova, zaorili tankim gorskim zrakom, a besjednik onda nastavio i prosuo, što je znao i mogao bolje. Da, da ..., o vi mlade godinice, vi ste rumene ružice! ...

Kad lajtmanak doustio, zatutnjeli opet veseli povici; a onda zazvečale čaše i zanosno, baš iz topnih grudi, provalilo klicanje jasno, glasno: „Živjela domovina!”

Vi ne biste vjerovali — ovdje da upletem — kako je uvodne riječi mladjahnoga govornika pohvatala i na svoju žljebu pretočila glava pratileca-slušalaca, kapurala Gaje i krčmara Mále; ali oni još i danas pričaju, da je lajtman baš ovako otpočeo: „Oprostite, gospodo nijesam se ja istresao ispod bečkoga vertuka, nego me je rodila krajška pregača, pa ču zdravicu nazdraviti onako po našu krajšku.”

Poslije tolikih zdravica, praćenih dabogme punim čašama, od kojih se već mnogomu izletniku ugrijale uši i zažarilo lice, nastavljen je ugodan razgovor medju pojedinima ili pojedinim gomilicama, koje su se malo po malo amo tamo raštrkale ili odalje na debeštu travu povajjale, polegle. Pilo se dašto i dalje junački i bivalo je sve to življega, ponegdje i odviše glasna kucanja i šalucanja. U neke se i sunašće jarko stalo daleko iza daljih naših gora, priklanjati, kao da bi k debelom moru. Poustanjmo, radi da se još jednom nagledamo ponajbljih vršina i glavica, osobito Kapele Velike i Male, Javornice i Crnoga. Vrha onamo k Drežnici, a rado je oko i u dalj zamicalo, naročito prema Velebitu ili Plješivici ili u drugu dalj ponalijevu prema zagrebačkoj gori, zastrtoj tanahnim velom. Čudan je to i mio osjećaj, u samo predvečerje na visoku grebenu, pa još kad uperiš pogled na daleke zavičajne vršine i stijene; još čudniji, kad prineseš k oku staklo, pa ti se sva ona gorska divota poprimakne i oku i srcu.

Utonulo sunce, stao se hvatati mračak, a na istočnom dijelu dalekoga obzorja ruditi uzelo neko u prvi mah tajnovito svijetlo, iza koga se promiljao i malo po malo rasao, sve to jače svjetlujući polumjesec.

Jedni stajahu ili hodahu, drugi se kao od puste dragovolje gegahu, eće, misliš, sad nā kolo zaigrati, a okolo naokolo zavladao žubor sve to jasniji. Podalje od gospodske sredine amo tamno prodirali ljupki zvuci potihane pjesmice, još odalje onamo čuli su se umilni zvuci skladne glasne pjesme. Nego pjesma i popijevka starijoj gospodi ne samo da je bila po volji, već su — što je pravo, pravo je — i šopski časnici pojedine gomilice voljkō pozivali, nek nastave pjesmu veselicu, nek se ori po timornoj gori.

Tako se primaklo i večernje doba, pa se opet posjedalo krugom naokrug za večeru dosta obilatu. Malo po malo hihot, cikot otimao na sve strane maha uz kapljicu baš dobra runješa, a čestiti gosti iz Mrkoplja, Ravne Gore i Fužina ponamakli odugačkih boca, štano im čepovi i pucaju i praskaju baš u zgodne čase, da napune čaše. Na jednom se ustrmjele oči svačije, da vide što se ono peri na vilenjaku Kleku: plahim a visokim lazom stale s njega polijetati, šikati bajne svjetlice. Sjetih se, kako mi je dobrí moj babajko kazivao: e su Turci 1836. godine, kadno je pod Izačićem naša vojska prvi put uzela bila bacati rakete, koje su nemilice palile i kuće i pojate, bijesno urlikali: „na kremen, Švabo! — na kremen, kaurine! nijesmo se na svjetlice pogodili”. — Nego ove naše mirne svjetlice s Kleka u zraku prskale i pucketale, a nikomu kvara nijesu činile, izim što su i onako bujnu voljicu društva još večma razdragale.

Tako bilo pića do grlića, što no riječ stara, pa se razvezali jezici, a iz ugrijanih glava sipala mašta svakojake varnice bez konca. I daleko noć odmakla, dok je vatreni žubor na sve strane utihao te glagoljiva, i odviše glagoljiva usta bezbrojnih govornika ili pričalaca i pjevača zamukla.

Iza noći tamne ali kratke zorica se rodila i sunašće lice pomolilo: a u nas i oko nas sve mramorkom šuti u debelu snu. Kad u neke, kao da je britka posjeklica, u uho ti reznu reski vojnički poklik „Au-f!”

E, tuj nije do šale, već ustaj, na noge se, druže, protari oči, pa zaolio mrvu i na tihu tokni srknji rakijice — dušmaninice malko, a onda prti ... Krenusmo većim dijelom i umorni i pospani jošte, a i pod nogu je lakše salaziti, a dok se tijelo nešto jače zagrije i kraci se nešto bolje pruže, odmiče se već.

Uperismo pravcem sprjed opisanim na Begovo Razdolje, gdje je tada bila „oficirska štacija” t. j. gdje je službovao činom mladi časnik ogulinske šopske satnije, a odanle „taka taka” nizbrdice sve do Mrkoplja. U ovom položitom mjestu bijasmo gosti čestitoga Cuculića. U svu mjeru dočekljivi domaćin obasuo zvanice svoje biranim ponudama. Zalažući u slast dobru hranu, čovjek bi se lakše bio od’ravio umoru poslije dobrim dijelom probdivene noći, pa i onoj nedragoj maglici u glavi, da ne niče zlohud „bilikum”, ogromna čaša, na kojoj su bili zarezani potezi, označujući godine — čini mi se: po pet ili deset svakim zarezom. Kako koga, ali mene bješe zapala krašana udovica u sedmom desetku nemladih godinica, pa kad je prema starosti nas dvoga napunjena čaša do zareza, Malone pod vrhom urezanog, a mene navela luda pamet, da je uz topnu zahvalu za osobito odlikovanje u tri četiri duška iskapim: ne pitaj, ko je moj, što je sa mnom nešto poslije i kako je bilo, te i s ono malo „subalterne” pameti lajtmanaka ni pune 21. godine! — Tek kad ranjenika u odaljоj nekoj sobi pred sunčani zahod probudili, zovne i uputi me pukovnijski pobočnik, natporučnik Rade Kosanović, neka smjesta na kolima, koja su već spremna čekala, podjem u Gomirje (gdje je neko vrijeme i moj otac boravio), pa neka upriličim za visoku gospodu i još desetak časnika večeru, a i konak, dok će ostala braća iste večeri nastaviti put do Oguolina.

„Befohlen, befolgt”: sjedaj smjesta pa grabi do Gomirja, i bolje je na svježem zraku glavi, kad se puši ... Stigavši u selo, odem ravno

MALI OŠTRC

SNIMIO R. ZIKMUNDÖVSKI

k mnogo hvaljenomu, opće štovanomu arhimandritu Gervasiju Petroviću u manastir. On ponudu jedva dočekao te iz one stope pozvao staroga namjesnika, da odredi i uredi sve, što treba za odlične goste i njihove pratioce, u najkraćem roku. Kad je kuća svega puna, lasno ti je goste ma u koje doba dočekati a i podvoriti. Poznavao sam gostonjubivoga arhimandrita još kao riječki osmoškolac i uživao sam u njegovom umnom domjenku, a najprijezajnjem susretaju. Izručivši mu poruku, još sam se nešto malo kod njega ustavio, a onda se vratim u gostonicu kraj ceste, da dočekam generala i ostale putnike. Dobar sahat poslje eto stignuše general s pukovnikom i major s kapetanima, a dok oni banuli, već se manastir sjao od živa svjetla u sobama za goste i u blagovaonici, trapezariji. Kad pukovnik pred gostonicom s kola sišao, javim mu pokorno, da je u manastiru za doček sve spremno. Ponagle čudi zatavri na me — ne bi valjda gore, da sam mu jedinicu kćerku kradom odveo: — kako li sam mogao tako ludo raditi, kad mi je izrijekom poručio, da će on i gospoda časnici u seoskoj krčmi večerati a jedan dio njih ondje i spavati? Uzalud sam kušao razložiti da poruka nije tako glasila. „Schweigen Sie;” — dreknu moj Haasz kao pomaman, a ja čutac, ne smjedoh ni zuba obijeliti. Zamukao sam po propisu „Dienstreglementa”, ali i stoga, što sam se onaj tren sjetio, da se pukovnik i arhimandrit zbog nekih, recimo „nepravilnosti pri upravi manastirske šume, već poodavna kroz kamen ljubē. — Srećom mojom unese se u naš kratki razgovor general izjavljujući, da rado prima poziv arhimandritov, a u to pristupio i stari namjesnik, te je uime domaćina naručitivo pozvao visoku gospodu i njihove pratioce na večeru, gospodu visoku i na konak pače. Da ne bješe generala, ja bih valjda već sutra dan otišao bio na koji danak u goste pukovnijskomu profuzu.

Do mala prispjela i ostala gospoda izletnici iz Mrkoplja, pa oni, što su bili kanili ravno u Ogulin, — a tih je bilo mnogo — sklonili se u gostonici, a ostali desetak njih, koliko li, pridružili se generalu i pukovniku. Ove je i pratnju im arhimandrit dočekao i pozdravio najljubeznije, a otmjenom je pažnjom te prijazni svojom osladio gospodi večeru i večer. Vanredno biranim riječima nazdravio je domaćin — kad je ora došla — generalu i pukovniku, što je ovomu bar po odgovoru i zahvali njegovoju sudeći, godilo. U ostalom vidjalo se arhimandrita dosta puta u Ogulinu, gdje salazi sa gospodskih kola, pa ide k pukovnikovoj supruzi, da je za lijepo dragocjeno zdravlje priupita — mudar čovjek i gospodin k jednu.

Pokasno se oprostisemo s domaćinom, u koga su visoka gospoda i prenoćila, dok su se ostala kako tako, za nevolju druže, u gostonici smjestila. Sutra dan dosta rano svi krenusmo i srećno se vratisemo u Ogulin, gdje je dugo a i mnogo bilo razgovora o lijepom uzletu na Bjelolasicu...

I meni je milo što se evo sjetih, da taj uzlet širim krugovima opisem kao dragu uspomenu iz godine 1864.

Nego ima o njem i drugi pisani spomenak. I danas se u Jasenku kod rođaka našega putovodje, Save Kosanovića, tada narednika, poslje općinskoga činovnika negdje u Slavoniji, čuva pjesma, što ju je, vrativši se u svoj zavičaj spjevao, i to godine 1891. a pod naslovom: „Izlet oficirskog zbora bivše ogulinske 3. krajiske regimete na planinu Bjelolasicu god. 1864.”

Na prvom listu piše „Spjevao svome rodnom selu Jasenku”, a u predgovoru poziva pismeni naraštaj zavičaja svoga, neka pjesmu čita

i neka je pjeva rodu svomu i staromu babi, koji će reći: Negda bilo, sad se spominjalo.

I meni je poslao prijepis iste pjesme u Gospic, dodavši izrijekom, „da stihovi nijesu pjesničkoga sloga, ali da mu se i onakovi kakovi su, pored malih škola, što jih je učio, ne će u grijeh upisati, jer on kao pjesnik da bi se mogao zvati tek Zmaj Jovanova sluge sluga”.

PLANINARSKE VJESTI.

O VELEBITU.

Naš vrletni Velebit pobudjuje sve veće zanimanje i planinara i naučnih istraživača. Mnogobrojne slike sa Velebita, što su ih u novije vrijeme ili snimili naši planinari ili izradili slikarski umjetnici, razbuhile su i u širem općinstvu interes za ljepote kršnoga Velebita, pa ima nade, da će ove godine više skupina planinara i drugih izletnika obići najznačajne vrhove sjevernog i južnog Velebita. I u neposrednoj okolini Velebita počinje se ozbiljno na to pomicati, da se stvore na Velebitu planinarske uredbe, u prvom redu da se podignu skloništa, koja bi omogućivala izlete na vrhunce velebitske i planinarima i naučnim istraživačima. Jedno je takovo sklonište na pola gotovo na sjevero-zapadnom dijelu sjevernog Velebita, ali vlasnik njegov ima još neprilika s definitivnom dozvolom gradnje, pa ne možemo za sada potanje o tome govoriti. No dužnost nam je naglasiti, da drugdje u kulturnom svijetu ovakovim opće korisnim uredbama sve oblasti idu na ruku i dapače ih materijalno podupiru. Tako se radi posvuda u austrijskim alpinskim krajevima.

Drugo se planinarsko sklonište snuje na Visočici u sjevernom Velebitu i malo bi se početi graditi već ove godine. I o izvedbi te lijepe namisli možda ćemo potanje izvijestiti u kojem od narednih brojeva ovoga vjesnika.

Nedavno je u „Riječkom Novom Listu“ (br. 64. od 15. ož.) priopćio dr. M. K. članak „Na Velebit!“, u kojem poziva naše gradske ljudi u ljetno doba „na divotinje visine našega Velebita“ i ovako zanosno govori o planinarenju po Velebitu:

„Tamo — daleko od ljudi i od njihovih briga i hirova, gdje se sastaje Velebit s Dinarom, imade pašnjaka, koje ljeti posjećuju pastiri upravo kao na alpinskoj „Alm-i“, pa to je najzgodnije mjesto za ovakov „teferić“. Tjedan — dva boravka u takovoj samoći nesumnjivo će bolje djelovati na žive i na sve organe, nego li elektrizovanje ili masaže kod kuće. Imade ih već nekoliko, koji su voljni poći na takov „teferić“, jer im treba radikalne promjene okoliša i načina života, a zdravi su, tek im je redovito i opulentno življenje oslabilo samopouzdanje, pa se nadam, da će ih se još naći, koji će pokušati neko vrijeme poživjeti i bez običnih dražila čutila. Uvjeren sam, da će im tamo iza nekog vremena čaša kozjeg mlijeka bolje ići u tek nego li kod kuće najbolje vino, a gorski će onaj zrak radje srkati nego li najfiniju havansku cigaru, dočim će žuborenje hladnog gorskog vrela radje slušati, nego li najljepšu operu, a kad se kući vrata, sve će im biti novo i milo, znat će cijeniti dom. Izim toga vedra će se duha prihvati rada i znat će se i bolje čuvati svega, što je kadro omlohatiti duh ili tijelo, odučivši se eventualno od pića i pušenja! Po mome mnijenju obični polazak u kupalište ili u koje gorsko mjesto za neke ljudi nije dovoljno radikalna promjena života, pa ih imade sjegurno mnogo, koji čute, da će njihovu značaju mnogo bolje odgovarati ovakav „teferić“ na Velebitu“.

Mi se posve slažemo s piševim mnijenjem i svesrdice želimo, da se njegovu pozivu odazove što više naših gradskih ljudi. Ali u tom slučaju je svakako potrebno, da se stvore barem jednostavna skloništa i konačišta na Velebitu, u kojima bi takovi izletnici mogli noći i za nevremena se zakloniti.

O Velebitu i o tipičnim formacijama krasa držao je početkom veljače o. g. zanimljivo predavanje u prirodoslovnom društvu prof. Josip Poljak, asistent u geološkom muzeju. Predavač je u naučne svrhe proputovao velik dio Velebita, napose sjevernoga, i na svom putu snimio oveći broj slika, koje su vrlo zanimljive i u naučnom i u planinarskom pogledu. Te je slike pokazivao u skiptičkoj projekciji na koncu ovoga predavanja. Predavač je popularno razložio teoriju o postanku Velebitskog gorja i prikazao tipične formacije velebitskog krša, napose ponornice, ponikve, vrtače, zemlju crljenicu, škrape i dr. Skiptičke projekcije zgodno su popunile ovo vrlo poučno predavanje. Ne bi bilo zgorega, da se slično predavanje priredi i širem općinstvu, napose učenicima naših srednjih zavoda, da se tako u mladom naraštaju pobudi što življiji interes za prirodne krasote i znamenitosti Velebita. Tom zgodom treba spomenuti, da je poznati geološki istraživač Velebita i drugih hrvatskih gora dr. Fr. Tučan, kustos u geološkom muzeju, priopćio sredinom ožujka u „Agramer Tagblattu“ vrlo zanimljiv članak o bogatim nalazištima aluminija na Velebitu. Pisac je mnogim kemičkim analizama došao do znamenitog otkrića, da se na Velebitu nalaze ogromne naslage „beauxita“, od kojega se izrađuje aluminij, t. j. da naš Velebit krije u sebi neprocjenivo prirodno bogatstvo.